

Pakiet 2

Lekcje wychowawcze z pomysłem

Praktyczny narzędziownik
nauczyciela

FORUM

SPIS TREŚCI

- 5 Tradycja i nowoczesność**
- 11 Podsumowanie i planowanie**
- 21 Jak się nie dać pseudonauce i fake newsom?**
- 27 Nieśmiałość**
- 40 Jak poskromić stres?**

TRADYCJA i nowoczesność

Tradycja i nowoczesność – mogą być ze sobą w kontrze,
ale mogą też nawzajem się uzupełniać. Obie wnoszą do naszego życia
coś ważnego i cennego. Jak rozmawiać na ten temat z uczennicami i uczniami?

Często jest tak, że ze względu na różnicę w preferowanych przez siebie wartościach, ludzie są bardziej nastawieni na przeszłość, historię i tradycję lub na przyszłość, nowoczesność i innowacje. Podobne różnice w postawach możemy zaobserwować już u młodzieży szkolnej. Zjawisko to jest zupełnie naturalne. Może wiązać się z osobowością, wartościami, doświadczeniami i zainteresowaniami młodych ludzi – jednych bardziej ciekawią dawne zwyczaje i dzieje, innych – teraźniejsze naukowe odkrycia, osiągnięcia i rozwój techniki.

Problem możemy dostrzegać dopiero, kiedy młody człowiek wyraźnie dyskredytuje jedną z tych płaszczyzn – w imię nowoczesności odrzuca tradycję i neguje jej wartość lub odwrotnie – zamyka się na wszystko, co nowe. Zajęcia poświęcone tradycji i nowoczesności powinny zmierzać zarówno do poszerzenia wiedzy uczennic i uczniów na ten temat (jest to przydatna wiedza o świecie, kulturze i nauce), jak i do kształtowania w nich postawy pewnej równowagi, wyrażającej się w świadomości znaczenia i wartości i tradycji, i nowoczesności.

Tradycja

Stworzona na gruncie nauk o kulturze definicja tradycji jest dużo szersza od tego, w jaki sposób słowo to jest rozumiane potocznie. Zwykle, mówiąc o tradycji, mamy na myśli jakieś konkretne obyczaje, zachowania powtarzane zgodnie z pewnym scenariuszem zawsze przy tej samej okazji. Mamy tradycje świeckie związane z obchodami ważnych wydarzeń historycznych i świąt państwowych bądź też okazji bardziej osobistych, prywatnych – jak urodziny czy Dzień Dziecka. Mamy też tradycje świąteczne związane z życiem religijnym, jak również te bardziej ludowe (choć też często związane z religijnością – chrześcijańską lub przedchrześcijańską), np. andrzejkę, noc Kupały/świętojańska, pierwszy dzień wiosny. Mamy wreszcie też tradycje rodzinne – nawiązujące w jakimś stopniu do szerszych tradycji, ale charakterystyczne przede wszystkim w danej rodzinie. Może to być „tradycyjny” tort noworoczny przygotowywany zawsze w ten sam sposób, specyficzny sposób obchodzenia ważnych w rodzinie rocznic czy spędzania

wolnego czasu, przekazywana z pokolenia na pokolenie określona wiedza (np. z zakresu umiejętności majsterkowania lub szycia), sposób utrzymywania relacji z bliższą i dalszą rodziną, rozwiązywania codziennych trudności czy też podział zadań i obowiązków (np. zawsze ta sama osoba „tradycyjnie” wiesza flagę na Święto Niepodległości).

Oczywiście wszystko to jest ważną częścią tradycji, ale jednocześnie – tylko jej ułamkiem. Tradycja bowiem to wszystko przekazywane z pokolenia na pokolenie treści kultury, w tym obyczaje, rytuały, poglądy, wierzenia, normy społeczne, a nawet sposoby myślenia i zachowania (w tym tzw. dobre maniere), uznane przez daną zbiorowość za szczególnie ważne dla jej przeszłości i współ-

– np. religijne, ale nie tylko, bo może to dotyczyć wyznawczyń i wyznawców różnych idei. Taką ponadnarodową tradycją mogą być obchody Nowego Roku, Świąt Bożego Narodzenia, ale także np. rocznica urodzin znanego pisarza lub pisarki bądź dowolne inne międzynarodowe święto (jak Dzień Ziemi czy Święto Bibliotek Szkolnych). Tradycja daje nam więc tzw. jedność kulturową, bazę dla naszego poczucia wspólnotowości i okazję do tego, by zjednoczyć się wokół wspólnego świętowania czy przeżywania jakichś wydarzeń. Zakorzenia nas też w historii, daje uczucie pewnej stabilizacji, dzięki świadomości, że w podobny sposób szczególne okazje obchodzili też nasi przodkowie, nierzadko nawet wiele wieków wcześniej. Ma to duże znaczenie

*Zajęcia poświęcone tradycji i nowoczesności
powinny zmierzać zarówno do poszerzenia wiedzy
uczennic i uczniów na ten temat, jak i do kształtowania
w nich postawy pewnej równowagi, wyrażającej się
w świadomości znaczenia i wartości zarówno
tradycji, jak i nowoczesności.*

czesności oraz warte kultywowania lub przynajmniej znajomości w przyszłości.

Tradycyjne zachowania i uroczystości, choć z definicji są powtarzalne i mieszczą się w dość konkretnie określonych ramach, wnoszą do naszego życia pewne urozmaicenie, pozwalają przeżyć coś wyjątkowego. To dlatego na niektóre dni i święta dzieci potrafią czekać cały rok, myśląc np. o tradycyjnych obchodach urodzin czy tradycyjnym bałwanie lepionym w Nowy Rok. Ale również młodzież i dorośli często mają w roku jakieś szczególne dni, które lubią obchodzić; cenią ich specyficzną atmosferę.

Tak rozumiana tradycja zbliża do siebie członków rodzin, pozwala im na wspólne przeżywanie ważnych chwil i swoistą jedność myśli, wartości i emocji, mimo tego, że przecież pod wieloma względami się różnią. Ale tradycja łączy nas też szerzej – od lokalnych społeczności, przez naród, po wspólnoty ponadnarodowe

na co dzień, ale szczególnie doniosłe miało w tych okresach historycznych, kiedy polska państwowość była zagrożona lub wręcz nie istniała, a polskie społeczeństwo musiało walczyć o niepodległość.

Tradycję warto znać również dlatego, że dzięki temu nabieramy kompetencji do poprawnego odczytywania wielu ważnych tekstów kultury. Trudno pojąć twórczość wielu polskich artystów i artystek bez znajomości tego, do czego się odwołują.

Ważnym pojęciem związanym z tradycją, które powinno pojawić się podczas zajęć na ten temat, jest „obyczaj”. Obyczaje to pewne ustalone formy zachowania przyjęte w danym społeczeństwie i związane z jego systemem wartości. Są przekazywane z pokolenia na pokolenie, a ich naruszanie może wiązać się z negatywną reakcją ze strony grupy. Ogół obyczajów w danej zbiorowości tworzy jej tzw. obyczajowość.

Mimo swojej powtarzalności i dość dużej stałości, obyczaje i szerzej – tradycje ulegają pewnym zmianom – aczkolwiek bardzo powoli. Każde pokolenie może bowiem wnieść do niej jakąś modyfikację, coś zmienić, dodać lub odjąć. Cały czas tworzą się też nowe tradycje, które w perspektywie historii można wręcz określić jako „nowoczesne”. Należą do nich np. od niedawna organizowane w naszym kraju obchody świąt takich jak walentynki czy Halloween.

Nowoczesność

Nowoczesność, podobnie jak tradycje, każdy z nas w jakiś sposób rozumie intuicyjnie. Pojęcie to wcale jednak nie tak łatwo poddaje się definiowaniu. Internetowy Słownik języka polskiego PWN wyjaśnia, że „nowoczesny” oznacza „właściwy nowym czasom”, a gdy mówimy o ludziach – „postępowy” lub „świadczący o tej postępowości”. Nowoczesność można więc rozumieć jako pójście z duchem czasu, koncentrowanie się na przyszłości, wynalazczości i innowacji.

Bez skupienia się na nowoczesności mogłoby nie być wielu ważnych odkryć, przemian i usprawnień, zarówno w nauce, życiu społecznym, jak i kulturze i sztuce. Człowiek, choć z jednej strony ma naturalną potrzebę zakorzenienia w przeszłości, jest też jednocześnie ciekawy świata i nastawiony na ciągły rozwój. Wciąż chce się uczyć, rozwijać i doskonalić – to samo pragnienie dotyczy zmian wprowadzanych w jego otoczeniu. Tym pragnieniom zawdzięczamy coraz większy rozwój elektroniki i architektury, nowe, skuteczniejsze metody leczenia, nowe poglądy na człowieka czy nowe prądy w sztuce i literaturze. Dzięki orientacji na nowoczesność uwalniamy się również od tych zwyczajów i tradycji, które przestały się sprawdzać i zaczęły nas uwierać, ograniczać. Przykładem mogą być w naszym kręgu kulturowym zwyczaj związane z zawieraniem małżeństwa – kiedyś było ono często aranżowane i zawierane z rozsądku, a w efekcie nieszczęśliwe; dziś przyszli małżonkowie sami mogą wybierać, z kim chcą spędzić życie. Zmieniły się też tradycje związane z podziałem ról w związku. W tym kontekście możemy mówić o rodzinach bardziej tradycyjnych lub bardziej nowoczesnych.

*Człowiek, choć z jednej strony
ma naturalną potrzebę zakorzenienia w przeszłości,
jest też jednocześnie ciekawy świata i nastawiony
na ciągły rozwój. Wciąż chce się uczyć, rozwijać i doskonalić –
to samo pragnienie dotyczy zmian wprowadzanych
w jego otoczeniu.*

Podczas zajęć warto starać się zwrócić uwagę uczestniczek i uczestników na różne niuanse omawianej tematyki, by uniknąć zero-jedynkowych ocen i rozważań w rodzaju „co jest ważniejsze: tradycja czy nowoczesność” – chyba że miałyby one przewrotny cel prowokowania konkluzji, że obie te sfery są ważne z różnych powodów.

Materiały do zajęć: czyste kartki A4, długopisy, tablica i kreda lub pisak, cytaty z Narzędziowni.

Formy i metody pracy: praca indywidualna i w grupach, burza mózgów, dyskusja, miniwykład, drama, debata oksfordzka (zmodyfikowana).

Lekcja 1.

Znaczenie tradycji

WPROWADZENIE

Osoba prowadząca wita uczestników i krótko przedstawia tematykę spotkania. Następnie zadaje pytanie na rozgrzewkę: „Co – waszym zdaniem – znaczy tradycja?”. Pozwala wypowiedzieć się ochotnikom, zapisując na tablicy co ciekawsze i bardziej trafne uwagi.

ROZWIINIĘCIE

1 Tradycja – co to znaczy? Miniwykład

Osoba prowadząca w zwięzły, ciekawy i przystępny sposób przybliży uczestniczkom i uczestnikom pojęcie tradycji oraz związanego z nią obyczaju. Zwraca przy tym uwagę na potrzebę odróżnienia potocznego rozumienia tradycji od jej

szerszej definicji. Jednocześnie oszczędnie podaje przykłady – ich wskazanie będzie zadaniem młodzieży w kolejnym ćwiczeniu.

2 Tradycje, jakie znamy Praca w grupach

Osoba prowadząca dzieli klasę na kilka grup po 4–5 osób. Zadaniem każdej z nich jest najpierw wypisać jak największą liczbę różnych tradycji i obyczajów związanych z każdą z poniższych kategorii:

- ważne święta (państwowe lub religijne – warto zachęcić do podania przykładów z różnych religii),
- zwyczaje ludowe,
- tradycje rodzinne.

Następnie w każdej kategorii członkowie danej grupy wybierają po jednym przykładzie i starają się go jak najbardziej szczegółowo opisać (na czym polegają te zwyczaje, z czego się wywodzą, jaki mają cel itd.). Następnie osoba reprezentująca grupę odczytuje zebrane propozycje oraz prezentuje te, które zostały szczegółowo opracowane (alternatywnie każdą z nich może przedstawić inna osoba z danej grupy).

3 Znaczenie tradycji Praca w grupach

Uczestniczki i uczestnicy pozostają w tych samych grupach. Osoba prowadząca daje każdej z grup (losowo) po jednym dotyczącym tradycji cytacie z Narzędziowni (grup będzie prawdopodobnie więcej niż cztery, a więc cytaty mogą się powtarzać – dzięki temu można będzie porównać między sobą wnioski różnych grup). Zadaniem każdej z grup jest wyjaśnić swoimi słowami, jak rozumieją te cytaty, oraz zastanowić